

Sändlista

Ert tjänsteställe, handläggare

Ert datum

Er beteckning

Vårt tjänsteställe, handläggare

Vårt föregående datum

Vår föregående beteckning

ATS, öv Peter Öberg, 08-788 78 43
peter.1.oberg@mil.se

2010-10-12

19 100:66762

Remiss av FM inriktning av stöd till veteraner

(1 bilaga)

**Svar senast
2011-03-09**

Bakgrund

Regeringen har genom Regeringsbeslut 20 2010-06-10 (Fö2010/1074/MFI), givit Försvarsmakten uppgiften att vidta åtgärder, lämna förslag eller redovisa läget avseende hanteringen av veteransoldater i vid bemärkelse. Beslutet bygger bl a på Veteransoldatutredningen (En svensk veteranpolitik – Ansvar för personalen före, under och efter internationella militära insatser, SOU 2008:91) och regeringens proposition (Modern personalförsörjning för ett användbart försvar – vissa frågor om Försvarsmaktens personal, prop. 2009/10:160).

Försvarsmakten har sedan en tid arbetat på stor bredd med att skapa en helhet för stöd och omhändertagande av veteraner och anhöriga. För stödet till anhöriga har Försvarsmakten numera en instruktion för stöd till anhöriga (HKV 2010-09-28, bet 16 502:62986). Försvarsmakten har redovisat denna samt målsättningar för arbetet under 2011 till regeringen (HKV 2011-01-28, bet 01 800:51385).

För att lösa dessa uppgifter har HKV LEDS utgivit flera direktiv (SC PM 021, LEDS DIR SC 033/26 och LEDS DIR SC 036/10) för att samordna HKV arbete. Av dessa framgår att arbetet samordnas av en projektledare som lyder under PERSDIR. Projektledaren ansvarar för att sammanhålla arbetet, samverka med ATO och frivilligorganisationer samt bereda andra delar av HKV och Försvarsmaktens förband att delta i arbetet. Projektledare är öv Peter Öberg.

Av Regeringsbeslut 20 framgår att Försvarsmakten ska återredovisa åtgärder och planering vid tre tillfällen under 2011 samt att berörda myndigheter och organisationer ska beredas möjlighet att delta i arbetet. Av regeringsbeslutet framgår inte att Försvarsmakten skall ha en handlingsplan för arbetet med veteraner. En sådan plan är dock nödvändig för att skapa en helhet och tydliggöra ansvar och uppgifter i Försvarsmakten. Projektet har därför tillsammans med Arbetstagarorganisationer, ideella organisationer och andra arbetat fram ett förslag till helhet.

(öbe)

Postadress

107 85 STOCKHOLM

Besöksadress

Lidingövägen 24

Telefon

08-788 75 00

Telefax

08-788 77 78

E-post, Internet

exp-hkv@mil.se
www.hkv.mil.se

Försvarsmaktens handlingsplan för omhändertagande av veteraner

För att inhämta underlag, skapa delaktighet samt utveckla Försvarsmaktens omhändertagande av veteranerna ingår ATO och fredsbaskrarna i projektet. På motsvarande sätt skall Försvarsmaktens förband och chefer samt frivilligorganisationerna och andra ideella organisationer beredas möjlighet att delta i arbetet.

Ett första steg var att sända ut en hemställan om att bidra med förslag på vad som var viktigt när Försvarsmakten utarbetar svar till regeringen på de särskilda frågor och uppgifter Försvarsmakten fått. Då angavs att det senare skulle utsändas mer konkretiserade förslag och idéer för beredning. Bifogat denna skrivelse finns nu ett första utkast till handlingsplan för omhändertagandet av Försvarsmaktens veteraner.

Utkastet behöver granskas och förankras hos förband och organisationer vilka ska vara delaktiga i stödet till veteranerna. Utkastet behöver också utvecklas så att de svarar mot de behov som finns och är realiserbart. Efter att inkomna yttranden bearbetats, och innan handlingsplanen fastställs, kommer projektledaren att kalla till ett gemensamt arbetsmöte för att slutföra beredningen, kvalitetssäkra planen samt ge en avslutande möjlighet till delaktighet och förankring. Detta arbetsmöte bedöms komma att genomföras i april 2011.

Hemställan

Projektledaren hemställer om att ni granskar bifogat utkast och lämnar underlag och förslag på hur Försvarsmaktens hantering av veteranerna bör utvecklas. Som stöd för arbetet redovisas i bilaga 1 ett antal remissfrågor som projektledaren önskar svar på samt utkastet till handlingsplan. Svar på dessa frågor och andra förslag ska vara projektledaren tillhanda senast 2011-03-09.

/1

Peter Öberg
Projektledare

Sändlista

LG, I 19, K 3, P 4, P 7, A 9, Lv 6, Ing 2, LedR, TrängR,
1. ubflj, 3. sjöstriflj, 4. sjöstriflj, Amf 1, MarinB,
F 7, F 17, F 21, Hkpflj,
FMLOG, FMTM,
MHS K, MHS H, MSS, SSS, LSS, HvSS, FMTS, SWEDEC, SkyddC, FMUnd-
SäkC,
FM HRC, FömedC
OFR/O FM
OFR/S
SACO Försvar

SEKO Försvar
Svenska försvarsutbildningsförbundet
Insatsingenjörernas riksförbund
Flygvapenfrivilligas riksförbund
Frivilliga automobilkårens riksförbund
Frivilliga flygkåren
Frivilliga motorcykelkårens riksförbund
Frivilliga radioorganisationen
Svenska skyttesportförbundet
Försvarets personaltjänstförbund
Svenska blå stjärnan
Svenska röda korset
Riksförbundet Sveriges lottakårer
Sjövärnskårens riksförbund
Svenska brukshundklubben
Svenska fallskärmsförbundet
Svenska pistolskytteförbundet
Sveriges civilförsvarsförbund
Sveriges kvinnliga bilkårens Riksförbund
Allmänna Försvarsföreningen
Folk och Försvar
Frivilliga Försvarsorganisationernas Samarbetskommitté
Svenska Soldathemsförbundet
Sveriges Militära Kamratföreningars Riksförbund
Fredsbaskrarna Sverige (jens@forsvarsutbildarna.se)
Invidzonen (c/o Cecilia Karlsson, Kungsholmsstrand 159, 112 48 Stockholm)
Stiftelsen Jesper Lindbloms Minne (info@jespersminne.se)

Inom HKV som orientering

LEDS
INS
INS/SFL
ATS
MTS
FTS
PROD
PERSS
INFOS

Remiss – Försvarsmaktens handlingsplan för stöd till veteraner

Fråga 1:

Är föreslagen definition av begreppet veteran riktigt?

Fråga 2:

Är föreslagen ansvarsfördelning mellan förband och central nivå (FM HRC, Veterana-
vdelning och HKV) riktig?

Fråga 3:

Är föreslagna uppgifter och långsiktig inriktning för veterana-
vdelningen på cen-
tral nivå riktig (lokalisering på förband)?

Fråga 4:

Vad kan ideella organisationer och Frivilliga Försvarsorganisationer göra för att
stödja veteraner och anhöriga?

Fråga 5:

Är föreslagna aktiviteter och åtgärder vid förbanden (lokalt) för veteraner riktig?

Fråga 6:

Vilka åtgärder i övrigt bör vidtas för att stödja veteraner och anhöriga utöver de
som nämns i handlingsplanen?

Fråga 7:

Vilka är era viktigaste erfarenheter i arbetet med veteraner och anhöriga?

Fråga 8:

Vilka forskningsbehov för och om veteraner anser ni vara viktigast?

Fråga 9:

Övriga förslag och synpunkter som kan vara värdefulla för arbetet.

(öbe)

Innehållsförteckning:

0. Sammanfattning av FM handlingsplan för stöd till veteraner	3
1. Inledning	5
1.1 Försvarsmaktens inriktning för omhändertagande av veteraner	5
2. Inriktning och uppgifter	7
2.1 Vem är veteran	7
2.2 Uppgifter central veteranansvarig - Veteranavdelningen.....	8
2.3 Uppgifter för lokal veteranansvarig på förbanden	10
2.4 Utbildning av veteranansvariga.....	11
3. Informationsstöd	11
3.1 Allmänt.....	11
3.2 Webbaserad information	11
3.3 Riktade informationsbrev	12
3.5 Informationsträffar för veteraner	13
4. Veteranseminarier, ceremonier och veteranträffar	13
4.1 Veteranseminarier	14
4.2 Ceremonier	14
4.3 Veteranträffar	14
5. Information om försäkringar	14
6. Stöd och vägledning	15
6.1 Allmänt.....	15
6.2 Rehabilitering och andra stödåtgärder	15
6.3 Familjerådgivning och stöd till anhöriga till veteraner	17
6.4 Parrådgivning/relationsrådgivning.	18
6.5 Kommunikationskurs i parrelation – PREP	18
7. Externa aktörer och ideella organisationer	18
7.1 Allmänt.....	18
7.2 Svenska Soldathemsförbundet	19
7.3 Invidzonen.....	20
7.4 Fredsbaskrarna	20
7.5 Kamratföreningar	20
8. Kvarstående frågor och framtida behov av utveckling.....	20
8.1 Budgetering och ekonomi	20
8.2 Uppföljning av särskilt påfrestande verksamhet	21
8.3 Medaljer och utmärkelser.....	21
8.4 Särskilt stöd till skadade.....	22
8.5 Forskning och studier.....	23

0. Sammanfattning av FM handlingsplan för stöd till veteraner

Försvarsmaktens personal är dess viktigaste tillgång. Utan utbildad, tränad och förberedd personal kan Försvarsmakten inte lösa sina uppgifter. Försvarsmaktens omhändertagande av sin personal måste därför grundas på en helhetssyn som inkluderar rekrytering, utbildning och träning före insatser men också uppföljning och stöd under insatser samt omhändertagande efter insatser och anställning. Stödet till och från de anhöriga är också en viktig del i den helheten.

De påfrestningar och risker Försvarsmaktens anställda utsätts för är betydande och kan inte helt jämföras med annan statlig verksamhet. Särskilt utsatta är de som deltar i internationella militära insatser. Där finns det en förhöjd risk att drabbas av fysiska och psykiska skador. Försvarsmakten har därför ett ansvar gentemot sina anställda, oaktat om de är eller har varit anställda eller värnpliktiga, samt deras anhöriga. En del av detta ansvar är reglerat i lagar och förordningar. Huvuddelen av ansvaret är dock föranlett av Försvarsmaktens ambition att vara en god arbetsgivare med ett bra personalomhändertagande.

Den personal som lämnat Försvarsmakten och då särskilt de som tjänstgjort i internationella militära insatser utgör en särskilt viktig grupp för Försvarsmakten. De riskerar att tappa den dagliga kontakten med Försvarsmakten och dess direkta stöd, men också att komma i kläm mellan civila arbetsgivare, försäkringsbolag samt andra statliga och kommunala instanser. De förtjänar vår respekt och uppskattning för sina insatser, nationellt eller internationellt.

Försvarsmaktens veteraner utgör en mycket viktig resurs för Försvarsmakten. De är viktiga ambassadörer för vår verksamhet och bidrar till vår folkförankring. De bidrar också till Försvarsmaktens anseende på sina arbetsplatser och i sin vardag utanför Försvarsmakten. De kan också bidra till rekrytering av personal genom att sprida en positiv bild av Försvarsmakten och vår verksamhet. De bidrar dessutom till att öka kunskapen om Försvarsmakten och vår verksamhet i samhället i stort.

Försvarsmakten ska ha ett särskilt skyddsnät för de veteraner som av olika skäl behöver rådgivning eller stöd efter den internationella eller nationella tjänstgöringen. Veteraner ska vid sina kontakter med Försvarsmakten alltid känna sig välkomna, oavsett vilket förband de kontaktar. Försvarsmaktens förbandschefer har här ett särskilt ansvar för att på lokal nivå säkerställa detta och Försvarsmaktens uppföljningsansvar efter internationella militära insatser.

De frivilliga försvarsorganisationerna och de ideella organisationerna som arbetar med stöd till veteraner och anhöriga är mycket viktiga för Försvarsmakten. De ideella organisationerna är till exempel anhörigorganisationer, kamratföreningar och veteranorganisationer. De utgör en särskilt viktig samarbetspartner för Försvarsmakten eftersom de i stor omfattning, på ideell basis, stöder Försvarsmakten och dess personal med omhändertagande av anhöriga och veteraner.

Försvarsmaktens omhändertagande av veteraner och dess anhöriga ska stärkas och utvecklas. Omhändertagandet ska så långt som möjligt ske på samma sätt som det gjordes när de var anställda i Försvarsmakten. En del av omhändertagandet regleras i olika lagar och förordningar, till exempel vad som gäller för rehabilitering eller det särskilda ansvar Försvarsmakten har för dem som tjänstgjort i en internationell militär insats.

För att säkerställa detta ska följande ske under 2011:

- Försvarsmaktens omhändertagande av veteraner ska stärkas genom att en särskild funktion för veteraner skapas. Funktionen ska vara direkt rådgivande till Överbefälhavaren samt andra chefer i Högkvarteret och också lämna stöd till förbandschefer, veteraner och ideella organisationer.
- Försvarsmaktens direkta stöd till veteranerna ska stärkas genom att förbandschefer ges uppgifter och resurser att ge stöd, råd och handledning när veteranerna så behöver. De ska utse en veteranansvarig samt kontaktpersoner för veteraner och ideella organisationer som stöder veteraner.
- Försvarsmaktens information till veteraner ska utvecklas genom information på webbplatsen, särskilda informationsträffar vid förbanden och direktkontakt med veteraner. Dessutom ska särskilt informationsmaterial tas fram som riktar sig till veteraner, företag, kommuner och landsting samt statliga myndigheter.
- Försvarsmakten ska utveckla samarbetet med och stödet till de ideella organisationerna på central och lokal nivå. Det utvecklade stödet ska vara till gagn för veteranerna och deras anhöriga liksom för Försvarsmakten och omfatta både verksamhet och ekonomiskt stöd. Här har veteranföreningar, kamratföreningar och anhörigföreningar en särskild roll.
- Försvarsmakten ska öka sin kunskap om den påverkan de internationella militära insatserna har på personalen i Försvarsmakten före, under och efter insatser och anställning. Samarbetet med högskolor, universitet och forskningsinstitut, nationellt och internationellt, ska stärkas. Särskild vikt skall läggas på att ta fram statistik och hur man preventivt kan stödja veteranerna och deras familjer innan problem uppstår.
- Försvarsmakten ska ständigt uppmärksamma veteranernas insatser för Sverige och Försvarsmakten bland annat genom årliga veteranceremonier, nytt veteranmonument, översyn av medaljer och utmärkelser samt utveckla det civila meritvärdet av tjänstgöringen i Försvarsmakten. Att ha varit anställd i Försvarsmakten och att ha tjänstgjort i internationella militära insatser ska i sig vara ett kvalitetsmärke och meriterande.

1. Inledning

1.1 Försvarsmaktens inriktning för omhändertagande av veteraner

Riksdag och regering har uttalat att Sveriges deltagande i fredsfrämjande verksamhet ska öka. Det innebär också att antalet personer som deltar också kommer att bli större. Deltagande i internationella militära insatser sker inte utan risker. Därför är förberedelserna för personalen inför en insats, stödet under och omhändertagandet efter insatsen grundläggande för att Sverige ska kunna ta sitt ansvar för berörd personal¹.

Försvarsmaktens personal är dess viktigaste tillgång. Utan en väl utbildad, tränad och förberedd personal kan Försvarsmakten inte lösa sina uppgifter på ett betryggande sätt. Likaså är urval och rekrytering samt vårt ledarskap och vår gemensamma värdegrund av avgörande betydelse för hur vi tillsammans löser de svåraste uppgifterna. Därför måste utgångspunkten i Försvarsmaktens omhändertagande av sin personal grundas på en helhetssyn som inkluderar rekrytering, utbildning och förberedelser inför insatser, stöd och åtgärder under insatsen, omhändertagande samt stöd och eventuell rehabilitering efter insatsen. I helhetssynen omfattas också stödet till de anhöriga som utgör en viktig och kanske avgörande del i denna

Försvarsmakten har ett ansvar gentemot sina anställda, oaktat om de är eller har varit anställda, rekryter eller värnpliktiga, samt deras anhöriga. En del av detta ansvar är reglerat i lagar och förordningar. Huvuddelen av ansvaret är dock föranlett av Försvarsmaktens ambition att vara en god arbetsgivare med ett bra personalomhändertagande. Att tjänstgöra i Försvarsmakten är en anställning som inte helt kan jämföras med annan statlig verksamhet. De påfrestningar och risker Försvarsmaktens anställda utsätts för är betydande. Särskilt utsatta är de som deltar i internationella militära insatser. Risken för att ådra sig fysiska och psykiska skador är förhöjd. Men även nationella insatser och träning inför alla insatser är krävande.

Den personal som lämnat Försvarsmakten och då särskilt de som gjort internationella militära insatser utgör en särskilt viktig grupp för Försvarsmakten. Dels därför att de utanför Försvarsmakten får en viktig roll att stärka vårt anseende och dels därför att de gjort betydande insatser till stöd för utsatta människor ute i världen. De riskerar att tappa den dagliga kontakten med Försvarsmakten och vårt direkta stöd, samtidigt som de kan komma i kläm mellan civila arbetsgivare, försäkringsbolag, andra statliga och kommunala instanser.

¹ En svensk veteranpolitik, del 2 (SOU 2008:91), s 23

Försvarsmaktens veteraner förtjänar vår respekt och uppskattning för sina insatser, nationellt och internationellt. De är också viktiga ambassadörer för vår verksamhet och bidrar till vår folkförankring. Det bidrar till Försvarsmaktens anseende på sina arbetsplatser och i sin vardag utanför Försvarsmakten. De kan också bidra till rekryteringen av personal genom att sprida en positiv bild av Försvarsmakten och vår verksamhet. De bidrar också till att öka kunskapen om Försvarsmakten och vår verksamhet i samhället i stort.

Stödet till Försvarsmaktens veteraner och dess anhöriga bör så långt som möjligt ges på samma sätt som det gjordes när de var anställda i Försvarsmakten. Det innebär att Försvarsmaktens förband fortsatt har ett ansvar för dem. En del av det ansvaret regleras i olika lagar och förordningar, till exempel vad som gäller för rehabilitering eller det särskilda ansvar Försvarsmakten har för dem som gjort en militär internationell insats. Det innebär att det på lokal nivå måste finnas både resurser och uppgifter för kontakt och stöd till veteraner och deras anhöriga. På central nivå finns ett behov av funktionsansvar, styrning och kontroll samt samordning och utveckling.

Försvarsmakten ska ha ett särskilt skyddsnett för de veteraner som av olika skäl behöver vägledning eller rådgivning tiden efter den internationella tjänstgöringen. Det direkta stödet till veteranerna sköts på lokal nivå medan det på central nivå skall finnas en funktion för samordning och utveckling. Veteraner ska vid sina kontakter med Försvarsmakten känna igen sig oavsett vilken organisationsenhet som de kontaktar. Veteraner ska också alltid känna sig välkomna och bemötas med vederbörlig respekt oavsett vilket förband som de är i kontakt med. Försvarsmaktens förbandschefer har här ett särskilt ansvar. Det är också viktigt att Försvarsmakten är tydlig i sin kontakt med veteranerna, både vad avser Försvarsmaktens roll som vägledare och andra instansers ansvar och att organisationen har sådana kunskaper och förmågor så att veteranerna kan ges och upplever sig ha fått ett bra stöd från Försvarsmakten.

En mycket viktig samarbetspartner för Försvarsmakten och vår verksamhet är de ideella organisationerna samt de frivilliga försvarsorganisationerna. De senare bedriver rekrytering, utbildning och försvarsupplysning som stöd till Försvarsmakten. De är också i vissa fall ett mycket bra stöd till vår personal, oaktat om de är veteraner eller inte. De ideella organisationerna är till exempel anhörigorganisationer, kamratföreningar och veteranorganisationer. De utgör en särskilt viktig grupp för Försvarsmakten eftersom de i stor omfattning och på ideell basis, stöder Försvarsmakten och dess personal med omhändertagande av framförallt veteraner samt deras anhöriga, till exempel kamratstöd och rådgivning. Försvarsmaktens stöd och samarbete med dessa organisationer ska stärkas på såväl central som lokal nivå.

Försvarsmaktens information till veteranerna och deras anhöriga ska utvecklas genom att det alltid finns uppdaterad information tillgänglig på webbplatsen, att

det anordnas särskilda informationsträffar lokalt och att samarbetet utvecklas med de ideella organisationerna, både på central och lokal nivå. På webbplatsen ska veteranen och de anhöriga kunna hitta information om hur man kan få stöd och rådgivning och vilka ideella organisationer som kan hjälpa till.

För att utveckla Försvarsmaktens omhändertagande av veteraner ska en veteranavdelning för arbetet med veteraner skapas. Avdelningen ska vara direkt rådgivande till Överbefälhavaren samt andra chefer i Försvarsmakten och dessutom lämna stöd till förbandschefer, veteraner och ideella organisationer.

Försvarsmakten ska öka sin kunskap om den påverkan de internationella militära insatserna har på personalen i Försvarsmakten före, under och efter insatser och anställning. Samarbetet med högskolor, universitet och forskningsinstitut, nationellt och internationellt, ska stärkas.

Försvarsmakten ska ständigt uppmärksamma veteranernas insatser för Sverige och Försvarsmakten bland annat genom årliga veteranceremonier, nytt veteranmonument, översyn av medaljer och utmärkelser samt utveckla det civila meritvärdet av tjänstgöringen i Försvarsmakten.

2. Inriktning och uppgifter

2.1 Vem är veteran

Veteranbegreppet är idag inte tydligt och används av många på olika sätt. Begrepp som idag används är bland annat Kustjägarveteran, Hemvärnsveteran och Ubåtsveteran. I Veteransoldatutredningen² används benämningen veteransoldat på en individ som tjänstgjort utomlands i Försvarsmaktens utlandsstyrka, ett organisationsbegrepp som numera är avskaffat. Begreppet veteran kommer av latinets *vetus*, ”mångårig”, ”gammal” alternativt ”individ med måånårig erfarenhet av ett verksamhetsområde”.

I Försvarsmakten är en veteran någon som varit anställd i Försvarsmakten och gjort insatser internationellt eller nationellt med eller utan vapen. En del av dessa har ett särskilt skydd enligt lagstiftningen, bland annat genom det särskilda uppföljningsansvar Försvarsmakten har. En del av dessa kan fortsatt vara anställda men i huvudsak verka utanför Försvarsmakten till vardags. Det kan till exempel vara reservofficerare, deltidstjänstgörande gruppbefäl, soldater eller sjömän samt personal i Hemvärdet eller de frivilliga Försvarsorganisationerna.

² En svensk veteranpolitik, del 2 (SOU 2008:91), s 22

2.2 Uppgifter central veteranansvarig - Veteranavdelningen

En central veteranfunktion kan fylla viktiga uppgifter åt Försvarsmakten och utöva en sammanhållande roll och ha ett funktionsinriktat fokus på veteranfrågor. De flesta andra jämförbara länder har motsvarande enheter med olika storlek, organisatorisk inplacering och uppgifter. Sammanfattande kan det sägas att de ofta är de högsta chefernas rådgivare i dessa frågor och är organisationens ansikte utåt mot veteraner och deras anhöriga samt företräder denna i dessa frågor.

Regeringen har pekat på flera områden som en sådan enhet bör eller kan ägna sig åt³. För att bli ett verksamt verktyg åt Försvarsmakten och ett stöd för veteranerna bör en sådan enhet ges en relativt självständig roll. Detta främst för att veteraner och deras anhöriga samt ideella organisationer med förtroende ska kunna vända sig till enheten. Självständigheten bedöms vara viktig eftersom många andra enheter i Försvarsmakten, till exempel krigsförband, HR-funktionen och Försvarshälsan, som har att hantera dessa frågor kan uppfattas som jäviga och därmed kan ha svårt att utifrån ett mer strikt personalorienterat synsätt bevaka och tillvarata veteranernas behov.

En veteranenhet i Försvarsmakten måste passa in i den organisations- och förvaltningskultur Sverige och Försvarsmakten har. Av särskild vikt är att enheten inte försämrar Försvarsmaktens förmåga att lösa ställda uppgifter under ofta svåra förhållanden. Ansvarsförhållandena måste vara enkla och tydliga det juridiska och förvaltningsrättsliga ansvaret i myndighetsutövningen är vara odelat. Att till exempel bygga upp en Veteranadministration enligt amerikansk förebild med egen sjukvård och rehabilitering, eller att ändra ansvars- och uppgiftsfördelningen enligt nuvarande HR-princip, det vill säga Försvarsmaktens uppgifts och ansvarsfördelning till chefer för organisationsenheter, bedöms varken vara möjligt eller lämpligt.

Däremot kan en ny veteranenhet vara rådgivande, funktionsansvarig och sammanhållande i Försvarsmakten för dessa frågor. Erfarenheten visar på att många av de problem som uppstår för veteraner bottnar i de förberedelser och den utbildning som de och deras chefer givits innan insats. Likaså kan betydelsen av ett gott ledarskap, tydlig ansvarsfördelning och ett empatiskt förhållningssätt inte underskattas för en bra hantering av veteraner före, under och efter en insats.

Omhändertagandet av Försvarsmaktens veteraner och deras anhöriga bör så långt som möjligt ske på samma sätt som det skedde när de var anställda i Försvarsmakten. Det innebär att FM HRC och Försvarsmaktens förband har ett fortsatt ansvar för dessa. En del av det ansvaret regleras i olika lagar och förordningar, till exempel vad som gäller för rehabilitering eller det särskilda och livslånga ansvar Försvarsmakten har för dem som tjänstgjort i en internationell militär insats. Det

³ Regeringens proposition 2009/10:160, kapitel 5.17

innebär att det på lokal nivå måste finnas resurser och uppgifter för kontakt och stöd till veteraner och deras anhöriga. På central nivå finns ett behov av funktionsansvar, styrning och kontroll samt samordning och utveckling.

En Veteranavdelning (centralt veteranansvarig) organiseras senast 2011-07-01. Inledningsvis organiseras den som en avdelning inom Personalstaben i HKV för att påbörja implementeringen av det hittills gjorda arbetet.⁴ Därefter bör enheten flyttas till Militärhögskolan Karlberg (MHS-K) (preliminärt 2013-01-01). För att lösa uppgiften bemannas avdelningen med tre (3) personer på heltid. Dessa personer ska ha mycket god erfarenhet och kompetens för att lösa ställda uppgifter samt representera personalkategorierna OF, OR och CF. Samtliga förband utser senast 2011-07-01 en kontaktperson för veteraner (lokalt veteranansvarig) för det lokala arbetet och som kontaktpunkt för Veteranavdelningen.

Veteranavdelningen ges följande uppgifter:

- Vara ÖB rådgivare i veteranfrågor och ingår i ÖB medaljkommitté.
- Utveckla Försvarmaktens omhändertagande av veteraner.
- Samordna veteranfrågor i Försvarmakten.
- Vara kontaktpunkt och samordnare för veteranorganisationer.
- Vara kontaktpunkt för veteranfrågor för personal utanför Försvarmakten.
- Delta i beredningen av forskning, statistik och policyfrågor inom området.
- Leda veteranseminarier samt studier inom området.
- Föreslår och följer forskning inom området.
- Ge råd och stöd till förband och enskilda.
- Stödja ceremoniell verksamhet för veteraner.
- Representera Försvarmakten i internationellt samarbete med andra veteranorganisationer.

Det innebär att veteranavdelningen bland annat ska:

- vara sammanhållande för veteranstöd vad avser såväl vidmakthållande samt lämna förslag till åtgärder för att förbättra stödet till veteranerna
- koordinera de olika aktiviteter som genomförs runt om i landet så att dessa inte konkurrerar med varandra och får en bra spridning med syftet att så många veteraner som möjligt kan engageras
- följa upp erfarenheter och synpunkter från de lokala veteranvariga samt lämna förslag på åtgärder till berörda

⁴ Motivet för att placera veteranavdelningen vid PERSS inledningsvis är att enheten är under uppbyggnad och i den fasen behöver koordinera sig och ta stöd av framförallt PERSS och PROD. När uppbyggnadsfasen är klar flyttas enheten till MHS-K för att öka kapaciteten och göra avdelningens uppgifter till en förbandsuppgift och ge C MHS-K rollen som främste företrädare för veteranarbetet i Försvarmakten.

- kvalitetssäkra riktad information som riktar sig till veteraner och uppdatera webbplatsen
- stödja lokala veteranansvariga med information
- ha en tät kontakt och nära samarbete med de lokalt veteranansvariga för att tillvarata erfarenheter som kan driva utvecklingen av veteranstödet framåt
- ansvara för att hålla ett register med uppgifter om veteranorganisationer och vara kontaktyta gentemot ideella organisationer och ha en öppen kommunikation med dessa
- följa forskningsläget inom veteranområdet samt regelbundet delta i internationell veteranverksamhet
- ge förslag till budget för veteranomhändertagandet

2.3 Uppgifter för lokal veteranansvarig på förbanden

Förbandschef ska utse en lokal veteranansvarig vars uppgifter främst är att stödja de veteraner som behöver stöd, samarbeta med lokala veteranorganisationer och kamratföreningar samt vid behov anordna olika sociala aktiviteter för veteraner, såsom informationsträffar, föreläsningar eller andra aktiviteter. Dessa planeras och genomförs utifrån ett identifierat behov. Förbanden ska årligen i samband med årsredovisningen inkomma med redovisningar över gjorda erfarenheter från det gångna året samt lämna förslag till åtgärder om förbättringsbehov finns.

Den lokale veteranansvarige ska:

- samverka och utbilda lokala representanter för myndigheter, organisationer och företag som har att stödja veteraner med till exempel rehabilitering eller att veteranernas särskilda behov och förutsättningar är kända och accepterade
- tillse att veteraner får rådgivning, stöd och samt kontakt med intresseorganisationer för att bättre kunna hantera sin egen situation
- tillse att veteranerna får tillgång till de olika stödinterventionerna, (i vissa fall internt) men framförallt via externa aktörer samt i förekommande fall slussas vidare till andra instanser i samhället eller andra intresseorganisationer för veteraner
- tillse att statistik och erfarenheter samt information om veteranernas situation systematiskt insamlas och bearbetas samt rapporteras till centralt veteranansvarig
- tillse att lokala aktiviteter annonseras på organisationsenhetens webbplats för att möjliggöra deltagande från alla veteraner i närområdet
- bevaka att *alla* veteraner känner sig välkomna på förbandets veteranverksamhet och inte bara de som har haft sin anställning vid just det förbandet
- informera den centrala veteranansvarige när olika aktiviteter planeras och om utvecklingen inom området

Riktlinjer för det lokala veteranstödet:

- Lokal veteranansvarig ska upprätta kontakt med närliggande soldat/örlogshem samt kamratföreningar, veteranföreningar och anhörigorganisationer och planera verksamhet med dem för att uppnå synergieffekter
- Veteraner som vänder sig till lokal veteranansvarig och är i behov av professionellt psykosocialt stöd eller rådgivning ska ges nödvändigt stöd och rådgivning lokalt och endast i undantagsfall hänvisas till central veteranansvarig eller FM HRC
- Lokal veteranansvarig bör presentera den lokala verksamheten för veteraner tillsammans med anhörigorganisationer, kamratföreningar, veteranorganisationer och de frivilliga försvarsorganisationerna
- Veteraner ska alltid vara välkomna till förbandet och särskilt inbjudas till högtidsdagar, medaljeringar eller andra ceremoniella eller öppna arrangemang
- Förbanden ska årligen den 29 maj samt den 6 juni genomföra ceremonier enligt särskild order och där inbjudas och i möjligaste mån inkludera veteraner
- Förbanden ska rapportera och lämna förslag på hur Försvarsmaktens omhändertagande av veteraner kan utvecklas samt hur de kan stödjas

2.4 Utbildning av veteranansvariga

Militärhögskolan Karlberg (MHS-K) ansvarar med stöd av Försvarsmaktens HR Centrum (FM HRC) för utbildningen av lokala veteranansvariga.

3. Informationsstöd

3.1 Allmänt

Försvarsmakten har ett ansvar att tillhandahålla relevant information, främst via webbplatsen. Försvarsmakten ska till dem som varit anställda och de som är deltidstjänstgörande i vissa fall direktadressera informationsbrev eller inbjudningar. Det gäller bland annat Försvarsmaktens uppföljningsansvar. Här kan det dock krävas en personlig kontakt under de närmaste åren efter att den anställde lämnat Försvarsmakten eller fullgjort den internationella militära insatsen. Veteraner ska beredas möjlighet i att delta i av Försvarsmakten anordnade informationsträffar.

3.2 Webbaserad information

En stor del av informationsflödet utgår idag från Internet. Försvarsmakten ska samla information som riktar sig till veteraner under den befintliga strukturen på www.forsvarsmakten.se. Veteraners webbplats ska vara lättillgänglig från första sidan.

Den allmänna informationen som alla veteraner kan ta del av ska finnas på Försvarsmaktens webbplats för veteraner www.forsvarsmakten.se/veteran. Där ska veteraner kunna hitta svar på de flesta frågor och få reda på hur man gör för att ta

del av olika åtgärder inom ramen för veteranomhändertagande. Där ska också finnas länkar till organisationsenheternas lokala veteranstöd samt till olika ideella organisationer.

Innehållet på webbplatsen ska ha fokus på de veteraner som har lämnat Försvarsmakten och tjänstgjort i internationella militära insatser, eftersom denna målgrupp är identifierad att ha ett särskilt behov av information. Mycket av informationen ska dock vara allmängiltig.

På webbplatsen ska även informationsmateriel som belyser olika områden att finnas tillgängliga i digital utgåva.

3.3 Riktade informationsbrev

Riktad *central* informationen ska utgå från FM HRC och/eller Veteranavdelningen när det gäller övergripande frågor eller beslut, liksom när det gäller insamlande av underlag för forskning och statistik. Veteraner ska erhålla personligt adresserade informationsbrev årligen under de första fem åren efter att anställningen avslutats eller den internationella militära insatsen genomförts för att säkerställa Försvarsmaktens uppföljningsansvar och om möjligt identifiera de som har behov av stöd och hjälp.

Riktad *lokal* informationen ska utgå från förbandschefen och ska bestå av direktadresserade informationsbrev till dem som tjänstgjort vid förbandet, eller anmält att de gärna vill delta i förbandets verksamhet eller få information lokalt. Veteraner bör erhålla personligt adresserade informationsbrev årligen de första fem åren efter att anställningen avslutats eller den internationella militära insatsen genomförts. Breven ska präglas av personlig stil och kan med fördel innehålla några ord från förbandschefen. Breven samordnas i första hand med inbjudningar till informationsträffar, ceremoniell verksamhet, traditionsverksamhet, medaljeringar osv.

När den anställde lämnar Försvarsmakten ska denne, utöver en inbjudan till en personlig avtackning i samband med en förbandsaktivitet, erhålla ett personligt utformat tackbrev från förbandschefen. Tackbrevet är ett sätt att synliggöra de anställda och deras insatser för Försvarsmakten och som förtjänar vår respekt och uppskattning. I det brevet bör också den anställde informeras om veteranaktiviteterna vid förbandet.

Ibland kan en eller flera särskilda händelser föranleda att behovet av information är särskilt stort vid något tillfälle. Chef kan då besluta om extra informationsbrev men detta ska samordnas med Veteranavdelningen. Vid dessa brev är det viktigt att balansera mellan delgivningen av hårda fakta och syftet att skapa trygghet och förståelse. Man ska benämna saker vid deras rätta namn och man bör undvika försköningar eller spekulationer. Brevet ska även granskas av Informationsstaben i Högkvarteret (INFOS).

3.5 Informationsträffar för veteraner

Försvarsmakten ska möjliggöra att veteraner kan delta i av Försvarsmakten anordnade veteranträffar, ceremoniell verksamhet, traditionsverksamhet, medaljeringar osv. Syftet med dessa är i huvudsak att visa uppskattning och skapa förtroende för Försvarsmakten genom att delge relevant information samt ge möjlighet till att få träffa representanter för förbandet och/eller Försvarsmakten. Dessutom ges möjligheter att vidmakthålla den gemenskap som finns mellan veteraner och Försvarsmakten. Ett annat syfte är också att aktivera veteranerna till att engagera sig i nätverk eller ta del av utbudet från ideella organisationer.

Informationsträffarna ska också rikta sig till veteranernas närmast anhöriga och till de anhöriga som finns till övriga anställda. Informationsträffarna ska annonseras på webbplatsen för att möjliggöra att så många som möjligt kan delta. Vid samtliga informationsträffar ska det, om det inte är onödigt eller oskäligt, finnas tillgång för de anhöriga till de centralt framtagna foldrarna "Försvarsmaktens veteranstöd", "Att komma hem" och "Att åka ut"⁵. Dessutom finns flera böcker och foldrar riktade till anhöriga. De olika informationsträffarna bör avslutas med att ideella organisationer får presentera sin verksamhet och därefter om så möjlighet finns, anordna egna aktiviteter som följer när Försvarsmaktens program är över.

Veteranen och dess anhöriga ska själv bekosta sin resa och sitt uppehälle i samband med träffar, men Försvarsmakten ska, i de fall där så är möjligt, bidra till att förenkla detta genom att svara för anslutningstransporter mellan resecentrum och platsen för träffens genomförande. Om befäls-/elevhotell eller motsvarande finns, ska om det är genomförbart och kan anses lämpligt, veteranerna och deras anhöriga beredas möjlighet att övernatta till självkostnadspris.

4. Veteranseminarier, ceremonier och veteranträffar

De centralt anordnade träffarna ska anordnas av chefen för veteranavdelningen (centralt veteranansvarig), med stöd av de lokala anhörigansvariga och förbandschefer. Dessa träffar sker främst genom och tillsammans med ideella organisationer eller i samband med annan verksamhet såsom medaljering, årlig veteranceremoni, firande av högtidsdagar osv. Här kan vissa få en personlig inbjudan medan andra kan få den genom att träffarna annonseras på webbplatsen, allt i syfte att så många som möjligt erbjuds att delta.

⁵ "Att komma hem" finns idag och riktar sig till dem som precis ska komma hem från insats samt deras anhöriga. "Att åka ut" är arbetsnamnet på en kommande folder som handlar om mentala och praktiska förberedelser inför insats. "Försvarsmaktens veteranstöd" är förslag på en ny folder som kan tas fram av central veteranansvarig.

4.1 Veteranseminarier

Veteranseminarier kan ordnas för att informera om veteraner, forskning och studier. Dessa har ofta karaktären av att lära av erfarenheter, diskutera och analysera skeenden samt lämna förslag på fortsatt utveckling av veteranomhändertagande.

Veteranseminarierna ska anordnas av den chefen för veteranavdelningen (centralt veteranansvarig), med stöd av lokala anhörigansvariga och förbandschefer, och om möjligt samordnas med Försvarsmaktens utbildningsansvarige och/eller till exempel Förvarshögskolan.

4.2 Ceremonier

Försvarsmakten genomför årligen en mängd ceremonier. Dessa kan ske på lokal nivå och vara kopplade till årsdagar som endast berör förbandet.

De kan också ske både på lokal och central nivå till exempel vid nationaldagsfirande eller på FN:s årsdag för fredsbevarare (29 maj).

Medaljering av förband och enskilda samt militärbegravningar är andra exempel på sådana ceremonier.

Bestämmelser och riktlinjer för ceremonier utges centralt när behov finns. Veteraner ska i så stor utsträckning som möjligt inbjudas till dessa, inte bara som åskådare eller gäster utan också i möjligaste mån som deltagare.

4.3 Veteranträffar

Veteranträffar bör organiseras av Försvarsmakten främst som informationsträffar eller i samband med annan verksamhet. Här har de ideella organisationerna en särskild roll. Försvarsmaktens samarbete med dessa bör utvecklas och bedrivas på såväl central som lokal nivå.

Även de ideella organisationerna har behov av att anordna egna träffar. Försvarsmakten ska stödja möjlighörandet genom t.ex. lån av lokaler. Det ingår i överenskommelsen med de ideella organisationerna att samverka med central eller lokal veteranansvarig för bästa koordinering av dessa träffar.

5. Information om försäkringar

På www.forsvarsmakten.se ska information om försäkringar som gäller för anställda finnas tillgänglig. Denna information ska uppdateras kontinuerligt.

Anställd eller veteran som vänder sig till FM HRC eller lokal veteranansvarig för frågor som rör Försvarsmaktens försäkringar ska i normalfallet skyndsamt få svar på sina frågor men vid mer omfattande frågor kan längre tid behövas. FM HRC

ska ha en omfattande kompetens inom området som rör de försäkringar som genom arbetsgivarens försorg omfattar den anställde.

Förbanden ska besitta en generell kompetens inom försäkringsområdet. FM HRC ska stödja förbanden med specialistkompetens inom aktuellt försäkringsområde.

Om den anställde eller veteranen har andra mer ingående frågor som rör enskilda detaljer kring försäkringar ska de i undantagsfall hänvisas till respektive instans (AFA Försäkring, Kammarkollegiet respektive SPV), eller till sitt privata försäkringsbolag.

6. Stöd och vägledning

6.1 Allmänt

Vid särskilda behov hos veteraner ska Försvarmakten kunna hänvisa eller lämna stöd i form av vägledning samt i förekommande fall rehabilitering eller hänvisning till annan ansvarig instans. Faktorer som har påverkan på stödbehov kan vara familjeförhållanden, egna resurser och tidigare upplevelser. Försvarmakten har ett ansvar att stödja och rehabilitera individer som har drabbats av arbetsskada eller annan skadlig påverkan under insatsen så länge det är rimligt och skäligt. Genom det livslånga uppföljningsansvaret har Försvarmakten ett särskilt ansvar, även om Försvarmakten i egen regi egentligen endast bedriver traditionell företagshälsovård.

Professionellt stöd från Försvarmakten ska inte ersätta, utan endast komplettera, det egna sociala nätverket och de åtgärder veteranen själv kan vidta samt andra intressenters ansvar så som kommunernas ansvar för invånare i kommunen. Här har Försvarmakten att ge råd och stöd samt i vissa fall också stödja med försäkringsutredningskompetens och handledning.

Råd och vägledning ska kunna ges även till veteraner efter det 5-åriga uppföljningsansvaret har upphört. De som då identifieras ha behov av ett särskilt stöd eller om det på annat sätt kommer Försvarmakten till kännedom skall de ges detta stöd.

6.2 Rehabilitering och andra stödåtgärder

Veteraner som vänder sig till Försvarmakten ska få i första hand få sina behov/problem bedömda av det förband som de tillhörde under tiden för sin anställning. I andra hand kan stöd utgå från annat förband eller från FM HRC. De individer som inte har haft en särskild förbandstillhörighet (exempelvis direktrekryterade för en särskild internationell militär insats) ska i första hand bedömas och hänvisas av FM HRC till ett förband om så bedöms som lämpligt. De individer som är i behov av professionellt samtalsstöd, terapi eller kontakt med psykiatri

ska få dessa behov tillfredsställda om problemen bedöms härstamma från tjänstgöringen i den internationella militära insatsen.

Rehabilitering kan vara arbetslivsinriktad, som ytterst syftar till att individen ska återgå i arbete, eller social rehabilitering, som syftar till att stärka individen i att leva ett aktivt och självständigt liv.

Rehabiliterande åtgärder eller övrigt stöd kan utgå så länge det anses rimligt och skäligt i förhållande till skadans art, individens egna resurser samt vad som är målet med rehabiliteringen.

Försvarets inriktning vad avser medicinsk rehabilitering

Försvaretsmakten har ett ansvar gällande de uppgifter som är tilldelade via lagstiftningen att säkerställa att den skadade omhändertas på bästa möjliga sätt. Detta torde även omfatta den fas av rehabiliteringen som normalt åligger landstinget, den medicinska rehabiliteringen. Därför ska Försvaretsmakten från och med nu utveckla vår förmåga och ta ett större ansvar för att ledsaga den enskilde genom den medicinska rehabiliteringen och i vissa fall komplettera denna.

I de fall den skadade hamnar i situationen att anpassning av bostad krävs, eller hjälp med dagliga sysslor, så blir även kommunen inblandad, då omsorg i dessa fall åligger den. Försvaretsmakten ska även här ha en nära kontakt med den skadade för att få insyn i att stödet från kommunen är tillfyllt och skapa möjlighet att i privat regi ombesörja vissa, i tid avgränsade, interventioner. Detta blir dock endast aktuellt när kommunen inte kan ombesörja att de befintliga behoven blir tillfredsställda, eller när det föreligger särskilda omständigheter.

Ett holistiskt perspektiv

Försvaretsmakten ska i varje enskilt ärende följa och ledsaga den skadade genom hela rehabiliteringen. Försvaretsmakten ska under vägen med stöd av medicinsk kompetens, kontrollera med den enskilde att rehabiliteringen går enligt plan. Försvaretsmakten ska därvid vid behov utreda om det finns några kompletterande interventioner som ska tillföras. Om kompletterande interventioner har betydande påverkan på utfallet av rehabiliteringen bör Försvaretsmakten tillse att den enskilde får tillgång till dessa. Landstingsvården ska vara förstahandsalternativ. Den medicinska kompetensen ska när så är möjligt eller lämpligt samverka med behandlande läkare, för att uppnå största möjliga positiva effekt för den skadade. Därmed kan man också föreslå andra alternativ som passar den skadade bättre, eller stödja med andra åtgärder som kompletterar de nuvarande och som kan påskynda rehabiliteringen.

Landstingsvården fokuserar många gånger på den fysiska åkomman. Försvaretsmakten ska utgå från ett mer holistiskt perspektiv och även ta hänsyn till andra parametrar som kan ha betydelse för upplevelsen av det egna hälsoläget. När det gäller unga friska människor som skadas svårt finns inte alltid åtgärder endast

inom landstingsvården som fyller alla behov. Det handlar inte sällan om problem med självbild och självförtroende. I fall med svårare skador finns det särskilda skäl att överväga andra kompletterande interventioner som förstärker den befintliga medicinska rehabiliteringen inom landstinget.

Den arbetslivsinriktade respektive den sociala rehabiliteringen ska gå hand i hand med de åtgärder som genomförs under den medicinska rehabiliteringsfasen. På så sätt får man en helhetssyn och en god kontroll på samtliga åtgärder och att dessa samspelar. I de fall den skadade är i behov av stöd från kommun ska Försvarsmakten i nära kontakt med den skadade kontrollera dennes upplevelse av hur detta fortskrider. Försvarsmakten har möjlighet att under en begränsad tid, som ska vara rimlig, komplettera även detta stöd. För den kompetens som detta kan kräva ska Försvarsmakten ta stöd av regional Försvårshälsa. Spårbarhet ska också föreligga i dokumentationen varför *FM Vårdokumentationssystem* ska användas. På sikt ska också ett system för systematisk uppföljning och erfarenhetsinhämtning av olika skadepanorama utvecklas.

Stödet ska, om inget talar emot, utgå från närområdet/orten där veteranen bor. Om veteranen beviljats stöd på annan ort av Försvarsmakten ersätter Försvarsmakten veteranen för skäligena merkostnader som detta medför. Stödet inbegriper i vissa fall även närmast anhöriga.

Försvarsmakten har en överenskommelse med Svenska Soldathemsförbundet (SSHF) att de kan tillhandahålla professionellt psykosocialt stöd för *anhöriga* åt Försvarsmaktens räkning.

Försvarsmakten har en överenskommelse med Fredsbaskrarna att de kan tillhandahålla avlastningsstöd för veteraner och deras anhöriga åt Försvarsmaktens räkning.

6.3 Familjerådgivning och stöd till anhöriga till veteraner

Det stöd som anhöriga till veteraner kan få av Försvarsmakten regleras i Försvarsmaktens instruktion för stöd till anhöriga. Det är viktigt att se veteranerna och deras anhöriga som en helhet där också anhöriga gjort betydande insatser till stöd för Försvarsmakten.

Veteran, eller anhörig till veteran, som vänder sig till Försvarsmakten med förfrågan om familjerådgivning ska i första hand hänvisas till kommunen. Om det finns särskilda skäl (t.ex. knappa tidsförhållanden) ska den anhörige eller veteranen hänvisas till FM HRC som ska ge besked om familjerådgivning kan beviljas. Stödet ska ges företrädesvis via SSHF enligt ett särskilt program. SSHF ska vid behov engagera kommunens socialtjänst och/eller Barn- och ungdomspsykiatri.

Med barn avses barn under 18 år eller barn under 20 år som inte har avslutat gymnasieskola, som är veteranens egna barn eller make/maka/sambos barn. Med barn avses även adoptivbarn, fosterbarn och barn för vilka den anställde eller hans eller hennes make/maka/sambo är rättslig vårdnadshavare. FM HRC får besluta om avsteg från ovan nämnda definition.

För att samtalsstöd ska utgå ska relationen till Försvarsmakten vara så nära och av den arten att det är rimligt att anta att veteranen eller dennes anhöriga påverkas av denna. Samtalsstödet ska vara uppkommet med anledning av veteranens tidigare tjänstgöring och inte kunna härledas till i huvudsak tidigare problem. Samtalsstödet ska inte kunna tillhandahållas av kommunen och vara skäligt i omfattning.

6.4 Parrådgivning/relationsrådgivning.

Förbandschef, eller den som utsetts att ansvara för beslut, beslutar om anhöriga eller veteraner som vänder sig till Försvarsmakten med förfrågan om professionell parrådgivning ska beviljas detta. Stödet ska ges företrädesvis via SSHF, men kan i vissa fall utgå direkt från Försvarsmakten eller annan extern resurs. Upp till 5 tillfällen med rådgivning kan beviljas.

För att åtnjuta rådgivning genom Försvarsmaktens försorg ska relationen primärt innebära ett sammanboende (sambo/äktenskap/registrerat partnerskap) för att kunna uppvisa såväl seriositet som varaktighet (vid samboskap; > 6 mån). Förbandschef får besluta om undantag från detta, om särskilda omständigheter föreligger. Om gemensamma barn finns är det att betrakta som särskilda omständigheter. Rådgivning ska heller inte kunna ges från kommunen.

6.5 Kommunikationskurs i parrelation – PREP

PREP-kurser (Prevention and Relationship Enhancement Program) ska erbjudas par där den ene har tjänstgjort i militära internationellt insatser. PREP ska ge par verktyg för att underlätta kommunikationen och stärka relationen i samband med de påfrestningar på förhållandet som tjänstgöring i en internationell militär insats kan medföra. PREP-kurserna ska ges genom SSHF:s försorg och kan gås före, under eller efter en tjänstgöring. Kursen ska genomföras på fritid, men förbandschef äger rätt att besluta om undantag. Anmälan ska göras direkt till SSHF.

Anhörig eller veteran som vänder sig till Försvarsmakten med en förfrågan ska hänvisas direkt till SSHF.

7. Externa aktörer och ideella organisationer

7.1 Allmänt

En mycket viktig resurs för Försvarsmakten och vår verksamhet är de ideella organisationerna samt de frivilliga försvarsorganisationerna. De senare bedriver re-

krytering, utbildning och försvarsupplysning som stöd till Försvarsmakten. De har också i vissa fall ett mycket bra stöd till vår personal, oaktat om de är veteraner eller inte. De ideella organisationerna är till exempel anhörigorganisationer, kamratföreningar och veteranorganisationer. De utgör en särskilt viktig resurs för Försvarsmakten då de i stor omfattning, på ideell basis, stöder Försvarsmakten och dess personal med omhändertagande av framförallt veteraner samt deras anhöriga. Här ingår kamratstöd, rådgivning och Försvarsmaktens stöd och samarbete med dessa ska stärkas på såväl central nivå som lokal nivå.

De organisationer och föreningar som är engagerade i veteran- och anhörigstödsfrågan är för närvarande främst Fredsbaskrarna, Svenska Soldathemsförbundet och Invidzonen. I framtiden kan flera organisationer komma att mer formellt involveras. Om ideella organisationer (med vilka det ska finnas en överkommelse med Försvarsmakten) vill delta med informationsspridning i samband med av Försvarsmakten anordnade informationsträffar eller dylikt, ska de beredas möjlighet att delta i dessa träffar. Det måste dock vara väldigt tydligt vad Försvarsmakten står för, respektive vad övriga intressenter förmedlar.

Ideella föreningar kan stödja anställda, veteraner och anhöriga under andra förutsättningar än vad Försvarsmakten kan. Dels kan de arbeta mer förtroligt med känsliga frågor och dels kan de lämna stöd utan att förmånsbeskattning är nödvändigt. Genom ett nära samarbete mellan Försvarsmakten och de ideella organisationerna kan stödet till anhöriga och veteraner utvecklas.

7.2 Svenska Soldathemsförbundet

Svenska soldathemsförbundet (SSHF) har sedan 2008 haft ett nära samarbete med Försvarsmakten kring frågor som rör stöd till anhöriga. 2010 gjordes en särskild överenskommelse som stadgar att SSHF ombesörjer stöd till anhöriga för Försvarsmaktens räkning genom att tillhandahålla samtalsstöd och rådgivning inom olika områden. Detta vilar på en professionell grund genom Vårsta kriscentrum och Ersta diakoni.

SSHF ska inom ramen för denna överenskommelse bedriva lokal verksamhet genom soldat- respektive örlogshemmen. Här ska ibland träffar anordnas och SSHF har under 2010 påbörjat försök med en öppen förskola på utvalda soldathem.

SSHF har i och med överenskommelsen en särskild ställning i anhörigstödsfrågan. De tjänster som SSHF erbjuder är efterfrågade och bekostade av Försvarsmakten och ska därför betraktas som en direkt del av anhörigstödet. SSHF ska alltid beredas möjlighet att delta med information på av Försvarsmakten anordnade informationsträffar eller dylikt om så är lämpligt med tanke på omständigheterna.

7.3 Invidzonen

Invidzonen är en ideell förening som har funnits sedan 2007. Den drivs av anhöriga för anhöriga och inriktar sig på ”hjälp till självhjälp”. Detta görs genom nätverksbyggande, kontaktpersoner, bloggar, informationsspridning och träffar. Försvarsmakten stödjer denna verksamhet då deras utbud skiljer sig från vad Försvarsmakten eller andra externa aktörer kan erbjuda.

Försvarsmakten har även med Invidzonen en särskild överenskommelse att de ska upprätthålla sin nuvarande verksamhet, eftersom den fyller ett stort behov. Invidzonen ska beredas möjlighet att delta med information på av Försvarsmakten anordnade informationsträffar eller dylikt.

7.4 Fredsbaskrarna

Fredsbaskrarna har sammanlagt ca 5 000 medlemmar jämt spridda över Sverige. Till förbundet är knutna aktiva lokala kamratföreningar. Fredsbaskrarna är inte en frivillig försvarsorganisation. Verksamheten finansieras främst genom medlemsavgifter och till del genom stöd från Försvarsmakten. Fredsbaskrarna har enligt sina stadgar två tydliga mål; dels att vara paraplyorganisation för de lokala kamratföreningarna, dels att stödja uniformerad personal (inkl. poliser) som deltagit i internationella fredsoperationer.

Fredsbaskrarna tillhandahåller kamratstöd vilket genom ett nätverk förmedlas informellt. Detta stöd är mycket viktigt för Försvarsmakten och veteranerna. Fredsbaskrarnas verksamhet varierar mellan Försvarsmaktens olika förband.

7.5 Kamratföreningar

Inom Försvarsmakten finns en tradition med lokala kamratföreningar, kopplade till specifika förband eller andra intresseområden. Dessa ges ingen särställning utan hanteras på lokal nivå efter förbandschefs bestämmande. Om de fyller en viktig funktion och har en verksamhet som verkar motsvara veteranernas behov och som inte tillhandahålls av någon annan bör de få stöd i att anordna informationsträffar eller dylikt. Detta kan ske genom tillhandahållande av lokal.

8. Kvarstående frågor och framtida behov av utveckling

8.1 Budgetering och ekonomi

För att säkerställa kontroll och transparens av Försvarsmaktens verksamhet är det viktigt att Försvarsmaktens stöd till anhöriga och veteraner redovisas både vad gäller ekonomi och verksamhet. Normalt budgeteras återträffar av Insatsledningens i Högkvarteret (INS). I framtiden kan veteranverksamheten i stor omfattning komma att ske lokalt varför detta bör samordnas.

C PROD bör utge anvisningar för hur detta skall budgeteras, redovisas och återrapporteras.

8.2 Uppföljning av särskilt påfrestande verksamhet

För att säkerställa uppföljning av dem som har ett särskilt behov eller av förband och enheter som har genomfört verksamhet som kan bedömas vara särskilt krävande bör Försvarsmakten tydligt reglera vem eller vilka som har uppföljningsansvaret. Man kan här överväga att införa ett uppföljningssystem också för förband genom att klassa dessa efter den verksamhet de genomfört.

På samma sätt som vissa individer följs upp regelbundet bör också förband följas upp. Detta kan inte bara ske genom brev utan personlig kontakt bör också förekomma. För den enskilde kan det vara telefonkontakt medan det för förband bör vara en eller flera återträffar med möjlighet till ett mer omfattande stöd från t.ex. FM HRC.

PERSDIR bör utge anvisningar för hur detta skall systematiseras, budgeteras och återrapporteras.

8.3 Medaljer och utmärkelser

Sverige har sedan 1975, sett i en internationell jämförelse, ett något komprimerat system för utmärkelser. Dock har Sverige precis som andra nationer, utmärkelse-tecken som förlänas/tilldelas från flera officiella nivåer. Det är skillnad på nationens, statens och myndigheternas erkänsla och detta avspeglar sig i det internationella system för klassificering (värdering) av utmärkelser, ett system som även Sverige omfattas av.

Utmärkelser är ett av de viktigaste sätten att visa erkänsla, synliggöra individer samt i offentlighet lyfta fram förbands och individers uppoffringar. Organisationsenheters inom Försvarsmakten och föreningars utmärkelser kan inte ersätta, möjligen komplettera, olika officiella nivåers utmärkelser.

Statschefen kan idag på regeringens förslag belöna *utländska* medborgare med "Nordstjärneorden". Statschefen har idag inga *aktiva* utmärkelser för belöning av krigsmannagärningar i fredstid men kan, på förslag från envar såväl som från myndighet (motsv.), förläna "H.M. Konungens medalj" i olika valörer.

Regeringen instiftar under 2011 en medalj för särskilt berömvärda internationella insatser, vilken till del kommer att fylla behovet att på *nationell* nivå uppmärksamma Försvarsmaktens personal men även andra. Vidare disponerar regeringen medaljen "För berömliga gärningar" (vanligen för räddande av liv) för sådan insats inom riket. Utländsk medborgare som gjort särskilt framstående insats, kan

av regeringen tilldelas medaljen "Sui memores alios fecere merendo" (Åt dem som genom sina gärningar befastat sitt minne hos andra).

Försvarsmakten har instiftat (2008) "Försvarsmaktens belöningsmedalj" i silver/guld med respektive utan svärd (totalt 4 olika medaljer). Medaljen kan tilldelas både svenska och utländska medborgare. Försvarsmakten har också sedan 1991 delat ut "Försvarsmaktens belöningsmedalj för internationella insatser". För denna medalj sker nu en utveckling av statuterna som eventuellt leder till att även denna medalj kan tilldelas för enskilda belöningsvärda insatser. På regeringens uppdrag instiftar Försvarsmakten under 2011 också en särskild medalj för sårade i strid.

Försvarsmaktens organisationsenheter har också möjlighet att dela ut förtjänstmedalj i brons/silver/guld för förtjänster på det lokala planet.

C PROD bör ges i uppdrag att överse Försvarsmaktens behov inom området och föreslå vilka åtgärder som är nödvändiga för att ett sammanhållet system för utmärkelser på statschefs-, regerings- och myndighetsnivån ska kunna samordnas, till stöd för både Försvarsmaktens personal och veteranerna samt andra som stött Försvarsmakten. Ett sådant arbete bör ske i nära samverkan med försvarsdepartementet och Kungl. Majt:s Orden (KMO).

8.4 Särskilt stöd till skadade

De senaste åren har Försvarsmakten haft ett större utfall av skadade i de internationella insatserna än tidigare. Samtidigt har vi lämnat värnplikten och fått möjligheten erbjuda längre tidsbegränsade anställningar till gruppbefäl, soldater och sjömän. Den kategorin har inte en livstidsanställning utan tjänstgör tidvis eller kontinuerligt men under begränsad tid. På samma sätt som för våra före detta värnpliktiga innebär det att de flesta av dessa lämnar förbandet förr eller senare efter insatsen och går ut i det civila arbetslivet och samhället.

En liten men drabbad grupp av dessa är de som skadats svårt. De har ofta lämnats ensamma och haft svårt att återanpassa sig till ett så normalt liv som möjligt. För dessa skulle man kunna tänka sig att Försvarsmakten erbjuder en tillsvidareanställning som civil arbetstagare så att de kan rehabiliteras som försvarsmaktsanställda. Detta skulle stärka deras möjligheter att återgå till ett normalt liv samtidigt skulle det innebära att Försvarsmakten tar ett större ansvar för dem som drabbats värst i våra internationella och nationella militära insatser.

PERSDIR bör låta utreda möjligheterna att anställa de som skadats svårt under tjänstgöring i internationella militära insatser och ge dem en möjlighet till en bra rehabilitering och en fortsatt bra yrkesutveckling. Särskilt bör det studeras vad som behöver göras för att invärdera den erfarenhet och utbildnings som gruppe-

fäl, soldater och sjömän har för att de skall kunna anställas som specialistofficere.

8.5 Forskning och studier

Behovet av statistik och forskning som underlag för beslut, utveckling och styrning av åtgärder för att förebygga hälsorelaterade problem samt negativ påverkan på anställd personal, veteraner, familjer och anhöriga är viktigt. För närvarande finns brister i uppföljning för att det skall kunna ligga till grund för ett systematiskt arbete. Forskningsläget i Sverige är för närvarande oklart även om det finns internationell forskning inom området.

Försvarsmakten behöver säkerställa att statistik kontinuerligt insamlas samt att forskning och studier samordnas och styrs mot de behov Försvarsmakten har inom det humanvetenskapliga området. Det är också viktigt att statistiska uppgifter ges möjlighet att sättas i sitt sammanhang så att ökad relevans nås.

PERSDIR bör ge uppgiften att insamlingen av statistik systematiseras, äldre statistik tas fram och att en analys avseende forskningsläget görs samt att en plan för framtida forskningsbehov tas fram.